

МАТИЦА СРПСКА
ОДЕЉЕЊЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК
Покренут 1953.

MATICA SERBICA
DEPARTMENT OF LITERATURE AND LANGUAGE

MATICA SRPSKA JOURNAL OF LITERATURE AND LANGUAGE
Established in 1953

Главни уредници

Академик МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ (1953–1978)
Др ДРАГИША ЖИВКОВИЋ (1979–1994)
Др ТОМИСЛАВ БЕКИЋ (1995–1999)
Др ЈОВАН ДЕЛИЋ (2000–)

ISSN 0543-1220 | UDC 82(05)

ЗБОРНИК МАТИЦЕ СРПСКЕ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЈЕЗИК

Уређивачки одбор

Др ИСИДОРА БЈЕЛАКОВИЋ, секретар, др ЈОВАН ДЕЛИЋ,
др САЊА БОШКОВИЋ ДАНОЈЛИЋ, др БОЈАН ЂОРЂЕВИЋ, др ПЕР ЈАКОБСЕН,
др МАРИЈА КЛЕУТ, др ПЕРСИДА ЛАЗАРЕВИЋ ДИ ЂАКОМО,
др ЖАНА ЛЕВШИНА, др ГОРАН МАКСИМОВИЋ, др ДЕЈВИД НОРИС,
др ПРЕДРАГ ПЕТРОВИЋ, др ГОРАНА РАИЧЕВИЋ, др ИВО ТАРТАЉА,
др СВЕТЛАНА ТОМИН, др РОБЕРТ ХОДЕЛ, др ВИДА ЏОНСОН ТАРАНОВСКИ,
др САША ШМУЉА

Главни и одговорни уредник

Др ЈОВАН ДЕЛИЋ

КЊИГА ШЕЗДЕСЕТ ШЕСТА (2018), СВЕСКА 3

МАТИЦА СРПСКА

САДРЖАЈ

Студије и чланци

Др Драгана Ж. Бедов, <i>Сећања на доживљаје из Првог светског рата и јорџејски савременика из бележака Милоша Н. Ђорића . .</i>	729
<u>Др Мирјана И. Дегелић</u> , др Лидија Д. Делић, <i>Кула и двор као елементи ејског јросјора</i>	751
Др Миливоје В. Млађеновић, <i>Лаза Костић и његов лик у драми . .</i>	763
Др Светлана Љ. Милашиновић, <i>Идеал слободног природног човека у делу Ива Ђишка</i>	781
Др Наташа Д. Ајвановић, Маја Р. Крстић, <i>Употреба ауџменџива у језику Б. Ђоџића и њихов јревод на руски језик (на мајџеријалу романа Глава у кланцу ноге на вранцу)</i>	799
Др Ђорђе М. Деспић, <i>Рана теоријска мисао Миодрађа Павловића . .</i>	809
Др Слободан В. Владушић, <i>Држава и политичко чињање Хазарског речника</i>	821
Др Слађана Ј. Илић, <i>Слика италијанизма у јријовесџи Паликућа и Тереза милости пуна (1976) Р. Б. Марковића</i>	833

Новица Пејковић

Др Јован М. Делић, <i>Поетичкој кули у џемељу. Зџџио нам недосџаје Новица Пејковић?</i>	847
Др Предраг Ж. Петровић, <i>Посвећеносџи језичком бићу: Новица Пејковић као џумач срџске џезије</i>	851
Др Недељка В. Бјелановић, <i>Новица Пејковић као џумач дјела Момчила Насџасијевића</i>	891
Др Светлана С. Шеатовић, <i>Јован Дучић на међи Херџеговине и мора . .</i>	875

Прилози и зраћа

Ђорђе Перић, <i>Из службене љрејиске Јована Сџерије Појовића са началсџвом окружија џабачкоџ (1842–1848)</i>	893
Др Миливој С. Ненин, <i>Узалудан џосао Младена Лесковца (љрејиска Милоџа Црњанскоџ и Младена Лесковца)</i>	909
Мср Милица В. Ђуковић, „Силан је наџ човек!“: џисма Тихомира Р. Ђорђевића Тихомиру Осџојићу	945
Др Радмила Д. Гикић Петровић, др Наталија И. Лудошки, <i>Прејиска Свејозара Пејџровића и Владимира Биџија</i>	969

Исџраживања

Др Мирјана Д. Бојанић Ђирковић, <i>Тиџолоџија чиџалаца у романима Милорада Павића у конџексџу савремених џеорија чиџања (ауџорски сажесџак)</i>	975
---	-----

Поводи

Др Предраг Ј. Пипер, Др Рајна М. Драгићевић, Др Ненад Б. Ивановић, <i>Срџска лексикоџрафија од Вука до данас</i>	995
Др Драган Ј. Хамовић, <i>Драџи наџ Данојлићу</i>	1000

Оцене и џрикази

Награда Ђорђе Јовановић

Др Леон Којен, <i>Ослободилачки смисао књижевностџи</i>	1007
Др Драган Ј. Хамовић, <i>Случај босанскоџ Руждија</i>	1010
Мр Маријана Г. Митрић, мр Мирјана М. Лукић, <i>Умијеће џрејознавања усменоџ у џисаном</i>	1013
Мср Александар В. Ђуровић, <i>Мејаморфозе карневала</i>	1017
Др Владан Бајчета, <i>Иџака или судбина и коментари</i>	1021
Др Ђорђина Трубарац Матић, <i>О хисџанским хоризонтџима џосмаџраним са срџских обала</i>	1025
Др Лидија Д. Делић, <i>Украјинско-срџске везе. Традиција романџичарских инџтересовања</i>	1028
Др Тајјана С. Јовановић, <i>У џраџању за изџубљеним џрамајкама</i>	1032
Мср Јелена Р. Перишић, <i>Шџа се крије иза двоазбучностџи – џосџоји ли социјална и идеолоџка џозадина или је реч о слободном избору?</i>	1037
Др Далибор Д. Кличковић, <i>Зайисано у времену: џола века србисџице у Јајану</i>	1042
Др Зорица С. Бечановић Николић, <i>Траџање за укрџијајима Лазе Косџића</i>	1046

Др Александра Ч. Вукотић, *Ајдајк ѿоново у Београду: Пеѿа бије-
нална конференција Друшћива Џон Ајдајк* 1050

In memoriam

Др Владислава Рибникар, Проф. др Љубиша Јеремић (1938–2018) . 1055

Упутство за припрему рукописа за штампу 1060

Contents 1065

О ХИСПАНСКИМ ХОРИЗОНТИМА ПОСМАТРАНИМ СА СРПСКИХ ОБАЛА

(Кринка Видаковић Петров. *Хоризонти Хиспанија*.
Београд: Чигоја штампа, 2017, 329 стр.)*

Хоризонти Хиспанија представља плод дугогодишњег рада Кринке Видаковић Петров, настао у оквиру њених компаративних истраживања хиспанских књижевности и веза хиспанског света са Југославијом и Србијом. У књизи је окупљено деветнаест радова, на српском, енглеском и шпанском језику, који су током протеклих деценија објављени у разнородним светским и домаћим публикацијама. Једна од изузетних вредности књиге је да се она обрађа разноврској публици веома широког опсега – како хиспанистима, који се темама хиспанских култура и књижевности баве професионално, тако и свим оним знатижељницима које ове теме привлаче, желе да сазнају о њима више, или да у њих имају дубље увиде.

Овакву пријемчивост текста, ауторка постиже вештом припремом читаоца за оно што жели да му каже. Постепено, она га уводи у сложене теме, опремивши га најпре свим потребним знањима биографске, историјске, културолошке и књижевно-историјске природе, тако да несметано може да зарони дубље, испод површине и продре у неке од најскривенијих кутака једне велике културе, као што је хиспанска, а која је недвосмислено, била и остала један од кључних стожера светске културе. Кринка Видаковић Петров му то омогућава суптилним анализама изузетног познаваоца хиспанске и светске књижевности, који материјом влада толико добро да се с лакоћом креће кроз њу у свим правцима и води читаоца самоуверено, зналачки и интуитивно непогрешиво до најдубљих и најсложенијих мисаоних слојева утканих у књижевност о којој говори. Попут Далијеве *Девојке крај њороза* – која се налази на корицама књиге и с њих гледа негде далеко пут хоризонта – читалац препуштен нитима ауторкиног излагања, с лакоћом могу да погледом обухвати пространства која се отварају пре њим и да дубље интериоризује унутрашње дамаре неких од највећих аутора који су писали на шпанском, али и наших домаћих писаца који су те дамаре за свог живота ослушкивали.

Номинално, јунаци ове књиге су унутрашњи светови Јехуде Халевија, Сервантеса, Балтасара Грасијана, Висента Бласка Ибањеса, Антонија Мањада, Хуана Рамон Хименеса, Рафаела Албертија, Гарсија Лорке, Борхеса, Гарсија Маркеса, Октавија Паза, Ернеста Карденала, као и наших, домаћих писаца којима су се путеви, што духовни, што животни, довољно значајно укрестили са културним, језичким или историјским путањама хиспанског света, да су о њима писали, као што су Дучић, Црњански, Калми Барух, или Ото Бихаљи Мерин. Сем наведених аутора, кроз стране ове књиге прошла је и знатно бројнија колона личности које су обележиле уметност, културу, историју и политику Шпаније, Србије, Европе, Хиспанске Аме-

* Овај прилог је настао као резултат рада на пројекту 47016, чији је носилац Етнографски институт САНУ, под називом *Интердисциплинарно истраживање културног и језичког наслеђа Србије*. Израда мултимедијалног *портала* Појмовник српске културе, који у потпуности финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

рике и, уопште, света, и то од средњег века, у коме је писао и сањао о повратку у обећану земљу Јехуда Халеви, па све до, још увек савремених аутора, као што је Ернесто Карденал, који је недавно ушао у своју 93. годину живота.

Наиме, иако је пред нама деветнаест радова, о шеснаест аутора, који су живели у распону од пуних десет векова, пловехи страницама ове књиге – вођен навигацијом Кринке Видаковић Петров – читалац све време има утисак да кроз неку паучинасту измаглицу плови око једног те истог острва, које у сваком новом кругу, померањем измаглице, открива неки сасвим нови део свог рељефа. Уствари, Кринка Видаковић крмари тим бродом на коме смо и сваким новим кругом нас води у прецизније, продорније и дубље сагледавање покренутих тема, остварено кроз деветнаесто-кружно кретање око острва Хиспанија, дајући на овај начин омаж управо оним ауторима из ове књиге, тј. већини аутора из ове књиге, у чијој књижевности је однос линеарног и цикличног кретања времена стално присутан, некад као књижевни мотив, некад као песнички или приповедни поступак грађења структуре дела, а некада као вид интертекстуалног дијалога са осталим књижевним делима које је људски или божански геније изнедрио током векова, односно са књигом као таквом, са речју као таквом, били „књига“ и „реч“ писани великим или малим словом.

Дубину перспективе Кринка Видаковић Петров изоштрава помоћу тако изабраних и позиционираних текстова да на интертекстуалном нивоу чине систем који подсећа на огледала која су међусобно постављена једно насупрот другог. Тако се током пловидбе овом књигом читалац осећа час као посматрач с брода, час као становник острва, час као рибар који у море баца мрежу и из ње вади рибу, час као у њу ухваћена риба. Ово супротно постављање огледала се остварује на различитим равнима. Једна од њих је позиционирање, условно речено, српског огледала насупрот Шпаније и шпанског огледала насупрот Србије. Трагично бреме српске ратне историје, које у себи носи семе пораза у победи, сагледано очима Бласка Ибањеса у његовој причи *Српска ноћ*, постављено је насупрот ратне и културне историје Шпаније сагледане очима Дучића, Црњанског, Бихаљи Мерино, који, свако на свој начин, говоре о трагичном осећању појединца након осујећеног, пораженог, обесмишљеног сна, који су, свако на свој начин, видели или доживели у Шпанији. Овде се отвара тема о којој имплицитно говори Октавио Паз, тема пресецања путање великог, линеарног, историјског времена са кружном путањом наших малих појединачних живота (условљених културолошким калупима који обликују наш мисаони свет) и тада насталог судара у коме илузије падају и сагледава се трагичност проистекла из људске немоћи да оствари Реч.

Кроз целу књигу се уствари провлачи нит велике теме односа стварности и књижевности, насупрот Речи и Књизи, и људског стварања и деловања унутар простора и времена у којима појединац живи. То је, донкихотовска тема, тј. централна тема Сервантесове, Борхесове, па и Карденалове књижевности, иако јј Карденал сасвим другачије приступа од претходне двојице. То је, између осталог, и тема барокне поетике као такве, тј. света као театра, стварности као фикције стварности, коју и Сервантес и Борхес стварају и руше управо *ради* реализма, истинитости, ироније, хумора, подношљивости живота, док Карденал користи поезију као субверзивно средство борбе, којим разоткрива истину о социјалној неправди и духовној дезоријентацији савременог западног човека.

Огледала су позиционирана и тако да постоји једно стално интертекстуално ишчитавање уметничких трагања и унутрашњих светова свих поменутих аутора, који се плете око тема везаних за привиде, маске, улоге и илузије, за празнине које зјапе иза њих, и, као контратег, за жудњом за пуноћом која се рађа из суочавања са том празнином. А све ове теме се провлаче кроз дела свих аутора, некад експли-

цитно, као код Грасијана, Сервантеса, Борхеса, Карденала, Гарсија Маркеса, некад имплицитно, кроз трагања за пуноћом и изгубљеном прошлом срећом код из Шпаније изгнаног Албертија, обећаном земљом и повратком у њу након изгнанства, које може да буде на конкретном или духовном нивоу, као код Јехуде Халевија, или на културолошком нивоу, као код Баруха и уопште сефардских Јевреја, код којих је изгнанство дуплирано изгоном како из Израела, тако и из Шпаније – а апстрахована на митски ниво, то је тема изгнанства из раја. Иако та тема није експлицитно покренута у вези са српским политичким изгнаницима, попут Црњанског и Дучића, она се сваком читаоцу са ових простора неминовно намеће – док размишљамо о Албертијевим *Повраћцима* (*Retornos de lo vivo lejano*) немогуће је не чути у позадини бар шапат *Ламентиа над Београдом*.

Конечно, ова супротстављена огледала су постављена и на релацији *културна историја : историјска стварност* у којој је писац актер који се стицајем околности нашао на сцени. Тада он постаје риба ухваћена у мрежу, као Гарсија Лорка и Алберти у грађанском рату, као Црњански док, као извештач с фронта из Франковог табора, у Бургосу посматра из Хитлерове Немачке тек пристигле бомбардере – том наличју оног ентузијазма који су авангардни футуристи видели у новим дметима технологије. Црњански их назива „грозним апаратима“, због којих не успева да оде да обиђе чувену бургошку катедралу, која му остаје тек у сећању, као неки „скамењени романцера“. То је онај роменсера у коме је опевана она средњовековна, национално градитељска Шпанија, Шпанија надахнута епом о из Бургоса потеклом Сиду Кампеадору и његовој часној, достојанственој, трпеливој и слепој оданости монарху. Ипак, посматрајући Хитлерове бомбардере тек пристигле у тај исти Бургос, та Сидова Шпанија за Црњанског остаје тек скамењена, мртва прича. Исто му се дешава и док улази с Франковом војском у разрушени Билбао, а сваким новим кораком се његова дотадашња представа о смислу тог рата, све више претвара у још једну мисаону конструкцију која пуца и наводи га да „скине капу“ пред републиканском „донкихотеријом“ одбране Билбаа, тј. да осети ганутошћ и дивљење пред онима који су – из његове доскорашње идеолошке перспективе – били носиоци војске културолошко-идеолошког хаоса и бесмисла. И ево нас опет код оних Пазових тренутака у којима се оно велико, историјско, линеарно време украти са кружним временом наших појединачних, малих живота и, у том судару, разбије нашу фикцију о стварности коју негујемо у свести зарад потребе за смислом, и измени нашу перцепцију о стању ствари. Такође, ово је у директној вези са великом Грасијановом темом (и његовим дугогодишњим извором унутрашњих колебања) о томе колико циљ и успех оправдавају или не оправдавају средство, тј. темом преиспитивања ове језуитске идеје која је вековима владала Шпанијом, политичком филозофијом њених елита и обликовала њене институције, а које и Црњански и Дучић интуитивно и оштроумно уочавају као извор специфичности шанског католичанства и као кључ за разумевање њене културне и политичке историје и трагичног осећања живота. Јер то да хришћански циљ оправдава средство, нека је врста наличја донкихотовског делања, које понекад уме да се извргне у своју супротност, у насиље над другим, супротно природи хришћанске поруке, па самим тим и да изазове бунт, одбијање, побуну, потребу за ослобођењем од тако обликованог духовног калупа, али самим тим и потребу да се траже нова изворишта и нове стратегије за досезањем смисла, утехе, или инспирације за деловање, које ће шански интелектуалци и уметници тражити час у фолклорном наслеђу (Гарсија Лорка, Алберти), час у светим књигама и уметности сопствених претходника (старозаветних и новозаветних текстова, Халевија, Гонгоре, Сервантеса, Бекера, Хименеса), час у идеолошким, уметничким и културним моделима који су долазили с друге стране Пиринеја.

Сви ти поменути векови историје и културе, скупа са својим протагонистима, присутни су на страницама ове књиге као шум који тутњи и притиска ауторе, некада да узлете, некада да утучени падну на земљу и тим својим шпанским, како Црњански каже, „црним, трагичним, скрханим крилом човечанства“ крену да видају своју способност да наставе да посежу за смислом и лепотом. Као што је поменуто на почетку, аутори о којима је реч тек су номинални јунаци ове књиге, јер, уствари, унутрашњи светови ових људи истанчаних сензибилитета за то да чују себе, друге, време у коме живе и вечност у позадини, уствари су катализатори унутрашњих светова на хиљаде људи који су током протеклих десет векова живели, сањали, војевали своје битке (за истину, правду, слободу, срећу, унутрашњу или колективну...), који су лизали своје ране и враћали им се с горчином, иронијом, подсмехом, па и меланхолијом. Самим тим ово је књига о човеку, о људском животу унутар неког простора и неког времена, о смислу (о коме се трага, за који се бори, па и гине, или од кога се одустаје), о трагању за срећом у виду повратка у обећану земљу, у изгубљени рај, у тренутак некада доживљене среће, о самоћи (као отуђењу од себе и од других) и о свој тежини и свој надахњујућој лепоти превазилажења самоће кроз сусрет с Другим, или с другим, као што је сусрет који се десио Албертију и Хименесу на Хименесовој тераси, на коју му је Алберти једне вечери „попео море“, доневши му још необјављен рукопис своје збирке песама *Морнар на којну*. Управо овакву врсту сусрета са хиспанским, али и српским човеком, као и са човеком уопште, пружа нам и Кринка Видаковић Петров у овој књизи, у којој нас отискује на пловидбу око хиспанског и нашег сопственог острва и њихових још несагледаних обриси.

Др Борђина Трубарац Мајић
Етнографски институт САНУ
Београд
djordjina.trubarac@ei.sanu.ac.rs

UDC 821.163.41-14.09:398(477)(049.32)

УКРАЈИНСКО-СРПСКЕ ВЕЗЕ. ТРАДИЦИЈА РОМАНТИЧАРСКИХ ИНТЕРЕСОВАЊА

(Михајло Гуц. *Српска народна џесма у Украјини*. Превео с украјинског
Дејан Ајдацић. Београд: Алма, 2017)

Књига *Српска народна џесма у Украјини* у издању Алме и преводу врсног зналца словенских књижевности и култура, Дејана Ајдацића, јесте незнатно измењена и допуњена докторска дисертација Михајла Гуца, одбрањена 1965. године, а изворно објављена у Кијеву 1966 (Србохорватска народна пісня на Україні). Дисертација је рађена под руководством познатог изучаваоца српско-хрватског епског стваралаштва, Николаја Кравцова, чија је научна судбина сама по себи прворазредно сведочанство о једном времену и једној култури („због идеолошки застареле феудалне теорије порекла (српских) народних песама био [је] пет година у логору“) (Д. Ајдацић). Михајло Гуц (1930) посредовао је и шире у оквиру

Зборник Матице српске за књижевност и језик излази годишње трипут,
у три свеске, које чине једну књигу.

Редакција 3. св. LXVI књиге Зборника Матице српске за књижевност и језик
закључена је 27. септембра 2018. године.

Штампање завршено децембра 2018.

Издаје Матица српска, Нови Сад

www.maticasrpska.org.rs
e-mail: zmskj@maticasrpska.org.rs

За издавача:
Проф. др Ђорђе Ђурић
генерални секретар Матице српске

Стручни сарадник: *Јулија Ђукић*

Секретар Уредништва: *др Исидора Бјелаковић*

Лектор и коректор: *др Маја Сјокин*

Технички уредник: *Вукица Туцаков*

Слова за корице израдио: *Драган Вишечруна*

Тираж: 500

Компјутерски слог: Владимир Ватић, ГРАФИТ, Петроварадин

Штампање Зборника Матице српске за књижевност и језик за 2018. годину помогло је
Министарство културе и информисања Републике Србије
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Штампа: Сајнос, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
80+82(082)

ЗБОРНИК Матице српске за књижевност и језик /
главни и одговорни уредник Јован Делић. – 1953, књ. 1– .
– Нови Сад : Матица српска, 1954– . – 24 cm
Три пута годишње.

ISSN 0543-1220

COBISS.SR-ID 9627138